Natura 2000: werken aan een Europees natuurnetwerk

De dier- en plantensoorten die Vlaanderen rijk is – en dat zijn er heel wat –, verdienen een goede bescherming. Dankzij het Europese Natura 2000-netwerk krijgen de meest kwetsbare dier- en plantensoorten extra aandacht. De opmaak en uitvoering van concrete natuurdoelen in overleg met de doelgroepen behoort tot de Vlaamse strategie om de toekomst van onze meest waardevolle biodiversiteit veilig te stellen. Ook de bossector werkt mee aan de natuurdoelen.

Sarah Geers, BOS+

Figuur 1: Het vliegend hert is één van de soorten die in bijlage II van de habitatrichtlijn staan en waarvoor dus speciale beschermingszones moeten aangewezen worden. © Jeroen Mentens

Biodiversiteitsverlies een halt toeroepen

Wereldwijd gaat de biodiversiteit er op achteruit. De oppervlakte natuur slinkt zienderogen en planten- en diersoorten sterven aan een hoog tempo uit. Europa heeft de ambitie om tegen 2020 het verlies aan biodiversiteit een halt toe te roepen. Daarom is Natura 2000 in het leven geroepen, het grootste netwerk van natuurgebieden ter wereld. Het strekt zich uit over 27 landen en telt ongeveer 25.000 gebieden. Alles samen is dat goed voor zowat een vijfde van de oppervlakte van Europa (meer dan 900.000 km²)!

Natura 2000 bestaat uit de Europese Vogel- en Habitatrichtlijngebieden. De Vogelrichtlijn dateert van 1979 en verplicht de lidstaten die gebieden te beschermen, die belangrijk zijn voor alle trekvogelsoorten en voor meer dan 190 bijzonder bedreigde vogelsoorten. De Habitatrichtlijn uit 1992 vraagt een doelgerichte bescherming van zeldzame en bijzondere soorten en habitattypen, gaande van Scandinavische boreale bossen, over kalkhoudende rotsbodems aan de Atlantische kust tot de natuurparels in Limburg. In deze habitats komt een groot aantal bedreigde planten en dieren voor.

Speciale beschermingszones

De Natura 2000-gebieden worden ook 'speciale beschermingszones' of SBZ genoemd. Deze gebieden zijn aangeduid om extra kansen te geven aan habitats en soorten die cruciaal zijn voor de Europese biodiversiteit. Op Europees niveau is afgesproken dat de overheid er moet over waken dat die habitats en soorten kunnen overleven. Dat wordt een 'gunstige staat van instandhouding' genoemd en wordt vastgelegd in de instandhoudingsdoelstellingen (IHD, zie verder).

Vlaanderen telt 62 Natura 2000-gebieden. Die zijn samen goed voor meer dan 166.000 hectare, of ongeveer 12 % van de oppervlakte van Vlaanderen. Er komen 44 verschillende Europese habitattypes in voor, die gaan van duinvegetaties aan de kust over vennen, heiden en zeldzame types grasland tot biologisch waardevolle bossen. Tegelijkertijd beschermt Natura 2000 in Vlaanderen 107 Europese soorten, waarvan 4 plantensoorten, 65 vogelsoorten en 38 andere diersoorten (Fig. 1).

De Europese natuurdoelen

Om al deze zeldzame Europese habitats en soorten in stand te kunnen houden, moet eerst bepaald worden hoeveel individuen van een soort nodig zijn om te kunnen spreken van een leefbare populatie. Hoe groot moet bijvoorbeeld een heidegebied zijn om onderdak te kun-

Figuur 2: De boommarter, het 'gezicht' van Plan Boommarter.

nen geven aan alle typische heidesoorten? Dit noemen we de instandhoudingsdoelstellingen (IHD) of kortweg natuurdoelen. De natuurdoelen maken aan iedereen duidelijk waar men naar toe wil met een bepaald gebied. De doelen zullen ook richting geven aan de maatregelen die in een gebied genomen worden. De opmaak van de natuurdoelen is momenteel nagenoeg afgerond. Ze staan per Natura 2000 gebied opgesomd in (voorlopige) IHD-rapporten.

Natuurdoelen haal je niet alleen

Vlaanderen heeft niet alleen een specifieke biodiversiteit op een kleine oppervlakte, maar ook een grote diversiteit aan maatschappelijke vragen en noden. Boseigenaars, landbouwers, recreanten, kmo's...: in de Natura 2000-gebieden zijn heel wat spelers actief. Om de doelstellingen op te maken is tussen 2009 en 2012 intensief overleg geweest met vertegenwoordigers van bosbouw, landbouw, natuur, jacht en industrie. Zo had iedereen inspraak bij het stap voor stap vorm geven van de IHD-rapporten.

Actie op het terrein

Na de definitieve goedkeuring van de IHD-rapporten (verwacht half 2013), wordt er voor elk gebied een eerste gebiedsplan opgemaakt. Op maat van het gebied zullen afspraken worden gemaakt met eigenaars en gebruikers voor het realiseren van de doelstellingen via (bos)beheerplannen, gerichte projectsubsidies, enz. Het gebiedsplan is als het ware het draaiboek van het Natura 2000-gebied. Daarnaast maakt het ook duidelijk wie wat gaat doen de komende jaren, om samen de natuurdoelen te behalen. Een gebiedsplan moet regelmatig bijgestuurd worden op basis van nieuwe afspraken die zijn gemaakt.

Uiteraard moeten de maatregelen haalbaar en betaalbaar zijn. Er moet immers rekening worden gehouden met andere actuele functies van het gebied naast natuur, zoals economie, cultuur, recreatie... Daarom wordt op Vlaams niveau momenteel ook hard gewerkt aan een bijsturing van de ondersteuning voor de verschillende betrokkenen. Dit moet mogelijk maken dat nog meer (bos)eigenaars en gebruikers een bijdrage kunnen leveren.

Uitwerking op het terrein

In heel Vlaanderen wordt momenteel al hard gewerkt aan Natura 2000. Sommige (bos)eigenaars en verenigingen hebben al inspanningen gedaan die in de lijn liggen van de natuurdoelen. Toch zullen de instandhoudingsdoelen tot extra en ander werk leiden. Om dat in te schatten, lopen op verschillende plaatsen proefprojecten: diverse projecten met partners allerhande die de uitvoering van het rapport moeten opstarten op het terrein. Doel van de proefprojecten is nagaan welke middelen nodig zijn om de doelen te kunnen uitvoeren, welke aanpak het beste werkt op het terrein en welke partners essentieel zijn, als we de natuurdoelstellingen willen halen tegen 2020. Voor snelle realisaties die niet ondersteund kunnen worden via klassieke financiering, worden ook quick wins uitgevoerd. Op basis van (onder andere) de lessen uit de proefprojecten wordt een Vlaamse aanpak uitgewerkt.

Enkele voorbeelden uit de praktijk:

Life-project Wijers

Europa trekt middelen uit voor de ontwikkeling van de Wijers, een uniek vijvercomplex dat zich uitstrekt over de gemeenten Zonhoven, Hasselt, Genk en Heusden-Zolder. De eigenaars namen hier zelf het initiatief om via een Europees Life-project aan het herstel van het gebied, over de grenzen van eigendommen heen te werken.

Proefproject Plan Boommarter in Halle

Plan Boommarter is een van de proefprojecten van het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB) waarbij met verschillende partners wordt samengewerkt (Fig. 2). Met ondersteuning van BOS+ werken de Stad Halle, Natuurpunt Halle, Regionaal landschap Zenne, Zuun en Zoniën, het ANB en alle andere mogelijke partners aan een werkbaar plan, waarbij de natuurdoelen behaald worden. Er worden concrete afspraken en engagementen genomen, en aangezien het een proefproject is, worden knelpunten en struikelblokken opgesomd. Zo blijkt vrijwillige medewerking (van particulieren) vaak te vrijblijvend om extra engagementen vast te leggen, en zijn werkkrachten voor het uitvoeren van de maatregelen (en het onderhouden van deze habitats) niet voldoende beschikbaar.

Meer info op www.planboommarter.be

Eigenaars aan de slag via quick wins

In 2011 startte het ANB met de ondersteuning van concrete voorbeeldstellende acties op het terrein. Een eerste oproep in 2011 leverde 10 voorstellen op van landbouwers, boseigenaars, natuurbeheerder en jagers. Zo diende de Bosgroep Noordoost-Limburg een project in voor het herstellen van 3 poelen op het domein Berkenbroek. De bossen werden opgenomen in het goedgekeurd uitgebreid bosbeheerplan en de uitvoering van deze werken werden voorzien in de beheermaatregelen van dit beheerplan.

Figuur 3: Open plekken in het bos bezorgen veel soorten een welkome aanvulling op hun habitat.

Een eerste werk was het kappen van de boomopslag rond de poelen. Hierdoor vallen er niet langer bladeren in de vijvers en kan er voldoende zonlicht op de oevers schijnen. Ook werd het slib uit de 3 poelen geruimd en ver genoeg verwijderd van de oevers zodat het niet terug in de poelen spoelt. Na het afschuinen van de oevers werden rond de poelen bloemrijke graslanden hersteld.

Meer informatie over de quick win projecten van 2011 vind je op: www.natuurenbos.be > natuurbeleid > natuur > Natura 2000 en natuurdoelen

Business 4 Bos: terreinrealisaties met steun van de bedrijfswereld

Business 4 Bos (B4B) is een gloednieuw project van BOS+ en de Vlaams-Brabantse bosgroepen (met ondersteuning van de Vlaamse overheid) die natuurdoelen willen realiseren in privé-bossen in Vlaams-Brabant. Een bospoel voor de vuursalamander, een vleermuizenbunker, open plekken of broedhopen voor het vliegend hert, het is allemaal mogelijk (Fig. 3). Maar aangezien deze ingrepen vaak duur zijn, gaat B4B op zoek naar sponsors binnen de bedrijfswereld. Het bedrijf sponsort een bepaald bedrag waarmee ze een specifieke maatregel financieren. Een expertengroep houdt nauwlettend in de gaten dat de natuurwaarde van het bos er effectief op vooruit gaat en in de juiste richting van de natuurdoelen evolueert.

Meer info op www.business4bos.be

Meer weten?

Bij de deskundigen van het ANB kan je steeds terecht voor advies bij de opmaak van een bosbeheerplan of als je geïnteresseerd bent om andere acties te doen voor Natura 2000.

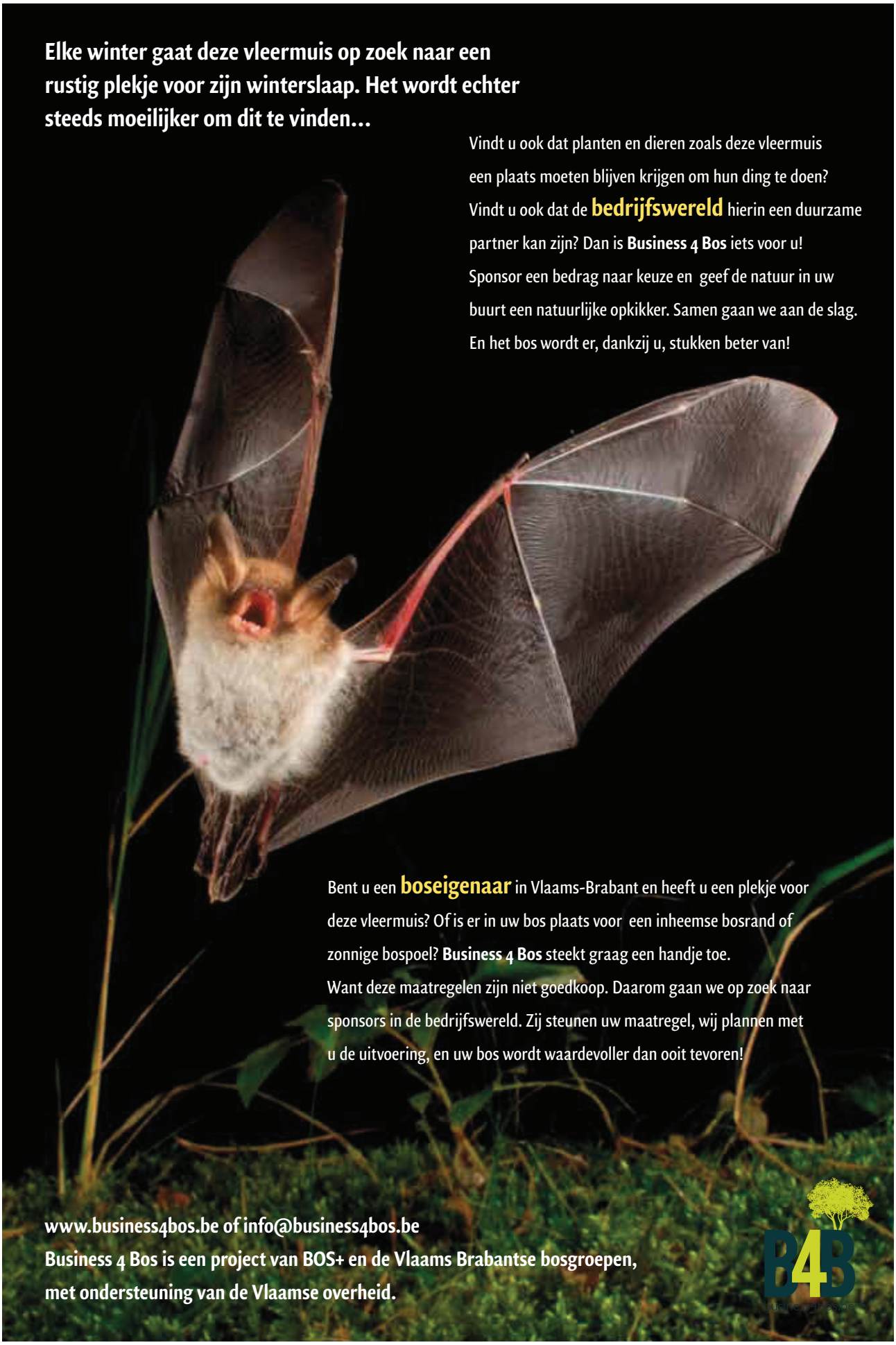
Elke winter gaat deze vleermuis op zoek naar een rustig plekje voor zijn winterslaap. Het wordt echter steeds moeilijker om dit te vinden...
Vindt u ook dat planten en dieren zoals deze vleermuis een plaats moeten blijven krijgen om hun ding te doen? Vindt u ook dat de bedrijfswereld hierin een duurzame partner kan zijn? Dan is Business 4 Bos iets voor u! Sponsor een bedrag naar keuze en geef de natuur in uw buurt een natuurlijke opkikker. Samen gaan we aan de slag. En het bos wordt er, dankzij u, stukken beter van!
Bent u een boseigenaar in Vlaams-Brabant en heeft u een plekje voor deze vleermuis? Of is er in uw bos plaats voor een inheemse bosrand of zonnige bospoel? Business 4 Bos steekt graag een handje toe.
Want deze maatregelen zijn niet goedkoop. Daarom gaan we op zoek naar sponsors in de bedrijfswereld. Zij steunen uw maatregel, wij plannen met u de uitvoering, en uw bos wordt waardevoller dan ooit tevoren!
www.business4bos.be of info@business4bos.be
Business 4 Bos is een project van BOS+ en de Vlaams Brabantse bosgroepen, met ondersteuning van de Vlaamse overheid.
B4B